мі в Україні NLAW — до 800 метрів, Javelin — до 2500 метрів, «Стугна-П» — до 5000 метрів.

РЕБ радіоелектронна боротьба; різновид збройної боротьби, що полягає у створенні радіоперешкод системам зв'язку й керування противника, а також його радіоелектронним засобам розвідки (РЕЗ).

РПГ ручний протитанковий гранатомет; індивідуальна вогнепальна зброя, призначена для ураження броньованої техніки, фортифікаційних споруд або живої сили противника.

РСЗВ реактивна система залпового вогню; один із типів артилерійських систем для ураження особового складу й техніки противника.

САУ самохідна артилерійська установка, призначена для вогневого супроводу танків та піхоти в бою, артилерійської підтримки рухомих з'єднань та боротьби з танками противника.

ТЦКСП територіальні центри комплектування та соціальної підтримки; так із 2020 року називають військові комісаріати.

ФАБ фугасна авіаційна бомба. Зазвичай поряд із абревіатурою стоїть цифра, що означає вагу в кілограмах (наприклад, 500, 1500).

БУЧА, ІРПІНЬ

квітень–червень 2022

— Найбільше вразили дев'ятиповерхові панельки, як удома, в Кривому Розі, але потрощені. Це була перша зустріч із наслідками [повномасштабної] війни. Перші кадри, які ми побачили, — як у кіно. Дивишся, розумом сприймаєш, фільмуєш. Але починає «накривати», коли вже повертаєшся додому.

Так згадує свій перший приїзд у щойно деокупований Ірпінь продюсерка Ukraïner Каріна Пілюгіна. У квітні вона зі своїм хлопцем і колегою, відеооператором Олегом Сологубом, була серед перших медійників, хто документував те, що накоїла російська армія довкола Києва. Я тоді був у дорозі до України. Через тиждень ми з Каріною домовилися їздити всіма деокупованими територіями. Від задуму до першої експедиції Ukraïner пройшло два дні: зібрали команду, техніку, обговорили формат відеорепортажів і вирушили на Східну Слобожанщину.

Але повернімося на початок квітня. У першому екіпажі Ukraïner, що поїхав на деокуповані території, крім Каріни й Олега, була аеророзвідниця Анастасія та її друг, який погодився бути водієм.

До Ірпеня їхали з Києва лісом близько трьох годин, хоча до повномасштабної війни цей шлях займав двадцять-тридцять хвилин. Щоб дістатися до міста, потрібно було подолати найбільшу перешкоду — річку Ірпінь. Усі мости на північний захід від Києва, звідки припав основний удар росіян для захоплення столиці, були підірвані в перші дні великої війни. Як і дамба на річці Ірпінь, що в двадцяти двох кілометрах вище по течії, в місці, де ця водойма впадає у Дніпро. Розлита ріка спинила окупантів біля села Демидів.

В Ірпені Каріна з Олегом першою бачать колону нацгвардійців, що вже виходить із міста, та ще сотні військових. Вигнати російських окупантів із околиць Києва вдалося силами багатьох різних підрозділів оборони.

— На ротацію заходять люди, які ще не знали війни, — пояснює Анастасія. — Свіжомобілізовані вперше бачитимуть трупаки. Що більше солдати побачать [такого] зараз, то легше їм буде справлятися потім.

Місто було всіяне мертвими тілами: як невинних цивільних, яких часто просто серед вулиць розстрілювали російські загарбники, так і окупантів, по яких «прилітало» з українських позицій. Після деокупації Ірпінь на кілька днів закрили на карантин. Попри це, наш екіпаж намагався пробратися далі, до Бучі, але військові розвернули — як і авто з тодішнім радником Офісу Президента України Олексієм Арестовичем, тоді шалено популярним через свої популістичні прогнози щодо закінчення війни. Наш екіпаж спинили поблизу торгового центру «Жираф», що на півдорозі між Ірпенем і Бучею (згодом ми туди повернемося).

Каріна розповідає, як вони зайшли у двір одного з будинків, щоб пофотографувати розбиту техніку російських окупантів. Військовий, який їх супроводжував, постійно повторював: слід остерігатись осколків боєприпасів. Але ніхто на ту мить іще не знав, що саме з усього цього сміття навколо може ними бути. Раптом звідкись вибіг рудий товстенький кіт, несподівано яскравий на тлі навколишнього бруду.

— Він кричав, наче розповідав, як усе це пережив. Пробували дати їжу, але він не міг їсти, — згадує Каріна.

Аеророзвідниця Анастасія, яка фіксувала на дрон руйнування в житлових кварталах Ірпеня, підійшла до кота: «Поїдеш зі мною в Київ? Будеш тепер зватися Ірпінь».

Кіт застрибнув їй на руки і живе в неї дотепер.

Вулицею у пошуках їжі дибають собаки, серед них і породисті. Анастасія в аеророзвідці вже давно, але саме у цій поїздці вона вперше втратила дрон. Він зачепився за гілку при зльоті. Анастасія перелякано задерла голову — у цю мить упав і дрон, і незастебнутий шолом.

* * *

Початок червня. На парковці перед нами — суцільне згарище з кількох поверхів. Колись це був торговий центр «Жираф», що в час повномасштабної війни став місцем бою. Бійці, які раніше тримали тут оборону, погодилися показати нам, як усе відбувалося з їхньої перспективи.

Між Ірпенем, Бучею та Ворзелем практично немає видимих кордонів: їдучи однією вулицею, ви плавно потрапляєте з одного населеного пункту в інший. Окупація Бучі та частини Ірпеня — це один і той самий епізод, ті ж самі військові підрозділи Росії. А згаданий «Жираф» — дуже вигідна точка для оборони: звідси добре видно вулиці Бучі, що простяглися в напрямку Ірпеня, тобто ближче до Києва.

Є відома фотографія бучанської вулиці Вокзальної, всіяної спаленою російською технікою. Саме з «Жирафа» її видно практично всю. Звідси наші наводили артилерію.

Із нами Олександр Котенко, його позивний — Танго. Саме через нього цю ділянку оборони називали «танцювальним кружком».

— За мостом (через річку Бучу) були москалі, вони вже окупували Бучу. Там, на пригорбі, стояли ми. А ось на тій ділянці (біля «Жирафа») 27 лютого і відбувся перший бій.

Українські позиції розташовувалися вище — з них добре проглядається дорога та міст на Бучу. Наші знали, що російські військовики підходять. Місцеві мешканці постійно переказували самоорганізованим захисникам міста, що відбувається навколо. Підрозділ, де був і Танго, налічував п'ятдесят людей. Вони знали: окупантів дуже багато. А добровольці з місцевої самооборони навіть не всі мали зброю.

— Окупанти виїхали з Бучі. Навіть, напевно, не підозрювали, що ми там стоїмо, бо їхали похідним порядком*, увесь персонал на броні сидів, — згадує Танго. — З нами було кілька більш досвідчених хлопців,

* Похідний порядок — пересування частин і підрозділів колонами, яке застосовують при відсутності опору противника.

наприклад, один із 80-ї бригади, що не встиг до своїх. Мали аж цілих три РПГ на всіх. Довірили їх трьом бувалим воякам.

Рухаємося далі. Навпроти «Жирафа» — автозаправка KLO, розбита і закладена дешевими листами будматеріалу з деревини. Олександр розповідає, що саме вона заправляла їх до останнього. Показує рукою на чорне місце — там згоріла перша російська БМП. Спершу її підбили, вона спробувала здати назад, але звалилася й спалахнула. Позиції українських бійців були поруч, за рекламним щитом. Тепер там облаштований добротний бліндаж, та на час боїв не було нічого. Оборонці ховалися за бордюрами, за пнями, за рогом будівель. Місця, де базувалися кулеметники й автоматники, заросли. Танго вдивляється в завал поруч:

— Ось там досі москаль лежить. Не ворушіть! — усміхається Олександр собі у вуса.

Завали почнуть розбирати лише в липні. У купі сміття я не помітив мертвого росіянина, та, припускаю, він там був. Зірке око Олександра таки вгледіло його.

Танго — такий собі військовий-неформал. Абияк накинута піксельна куртка, а з-під бандани кольору хакі видніється зібране у хвостик довге волосся. Він одразу справляє враження позитивної та щирої людини.

Олександр із 2017-го танцює аргентинське танго, звідси й позивний. Останні роки викладав у танцювальній школі в Ірпені разом із дружиною. Зараз вона з дітьми в евакуації. Олександр за фахом програміст, згодом почав цікавитися психологією, отримав відповідну освіту та залишив ІТ. Запитую, чи вдалося потанцювати від початку повномасштабного вторгнення.

— Так, кілька разів. Уперше — в Бучі. У лікарні, яку ми охороняли, після деокупації я зустрів свою колишню учениці. Вирішили станцювати. Товариш, який був поруч, бачив це й написав вірш — «Танго в Бучі» називається. Його вже десятьма мовами переклали, гуляє інтернетом.

Йдемо від «Жирафа» до «Рукавички». Так, із алюзією на відому народну казку, місцеві називали невелику майстерню з ремонту взуття,

що слугувала опорним пунктом для п'ятдесяти людей, хоча туди за нормальних умов могло поміститися приблизно п'ятнадцять-двадцять осіб. Дорогою Олександр розповідає про те, як у перші дні повномасштабного вторгнення відправив сім'ю у безпечне місце і прийшов у територіальний центр комплектування (раніше — військкомат)*:

— Там був безлад і хаос. Комусь вдалося отримати зброю, комусь ні. Коли ми зрозуміли, що справи не буде, прийшли до місцевих ветеранів, що стояли тут, і стали поруч із ними на блокпості. Тоді в Гостомелі вже йшли бої.

Уже в перші дні повномасштабного вторгнення кільком десяткам погано озброєних людей довелося прийняти бій на підступах до Києва. Олександр згадує це протистояння:

— Усі стояли біля «Рукавички», коли людина, яка спостерігала за дорогою, крикнула: «Танки!». Ми кинулися на позиції. Я тоді допомагав кулеметнику, ми разом зайняли позицію трохи на узгір'ї. І після пострілу РПГ почали відпрацьовувати по піхоті, насипать їм.

В Ірпінь із боку Бучі заходили БМП і БТРи — їх спалили. Ціла колона, що йшла за ними, почала відтягуватися назад, на вулицю Вокзальну в Бучі. У місцевих оборонців на ту мить не було жодного зв'язку зі Збройними силами.

— Припускаємо, що наша аеророзвідка їх засікла. Спочатку пролунав один вибух, десь посередині вулиці. За чутками, це «Байрактар» спрацював, приблизно в середину колони. А потім по вулиці стала працювати «арта» — і велику частину цієї колони спалили. Так врятували нас. Бо якби москалі не злякалися, а просто посунули би далі, ми, п'ятдесят людей, у котрих вже закінчилися боєприпаси для РПГ, нічого б не вдіяли.

---

* Із 2020 року внаслідок реформи військові комісаріати стали територіальними центрами комплектування та соціальної підтримки (ТЦКСП).

У тому бою хлопці, яким забракло зброї з військкомату (у багатьох були тільки мисливські рушниці), затрофеїли російську зброю — можна було воювати далі. Розжилися автоматами, забрали документи російських окупантів, які потім передали до Генерального управління розвідки (ГУР).

Другий бій видався ще успішнішим — оборонцям вдалося взяти полоненого. Хлопці з «Рукавички» біля «Жирафа» витримали три таких штурми: 27 лютого, на початку й усередині березня. Відтак ворожі колони сюди їхати перестали, натомість почалися постійні артилерійські обстріли. Щоночі до опорного пункту намагалися дістатися ворожі ДРГ.

— У нас було два тепловізори: один — аматорський мисливський монокуляр і один професійний, ми його знайшли в військкоматі та забрали з собою, — каже Олександр. — Спостерігали в них, а також контролювали перехрестя з вулицею Північною — боялися, щоб вони [окупанти] із заплави не зайшли. Далі, по вулиці Щасливій, теж у нас пост був. Ось бачимо: крадуться попід парканом гуськом п'ятеро чоловіків. Підпустили їх трошки ближче та по команді почали стріляти. Таке кілька разів повторювалося. Як правило, вони тікали — влучити все ж важко.

Якщо на початку повномасштабного вторгнення було п'ятдесят охочих обороняти місто, то вже за місяць на ротацію виходило сто шістдесят із гаком осіб. Люди поволі доєднувалися до «барикади» за «Жирафом» й укріпляли її. Варили протитанкові їжаки, ставили бетонні блоки, розширювали межі контрольованої території аж до заходу з Лісової Бучі (один із районів Бучі і залізнична зупинка. — *ред.*). Допомагали їм у цьому й місцеві підприємці. Іще частина людей стояла біля ресторану «Караван-Гала» по дорозі на Гостомель — там обладнали блокпост. Фактично ділянку фронту розміром з пів міста Ірпінь тримало до двохсот осіб.

— Якби у нас ще сотня людей була, ми ще б і «Синергію» (житловий комплекс. — *ред.*) прикрили. З першого дня знали, що це слабке місце,

що її атакуватимуть, бо розташована по прямій дорозі. Але або ми укріплюємось на меншій ділянці, або зовсім уже тоненьким ланцюжком стоїмо на більшій, — міркує Олександр.

У ЖК «Синергія» російським військовим таки вдалося зайти та закріпитися з першого штурму. Там вони тримали у заручниках близько ста сорока жителів різних житлових комплексів приблизно тиждень відтоді як увійшли в Ірпінь.

Зв'язок тероборонців зі Збройними силами більш-менш налагодився ближче до 10 березня. Доти будь-яку розвідувальну інформацію, дані про втрати тощо передавали хаотично. Олександру досі прикро через таке.

— Одну батарею САУшок 155-міліметрових ми три дні спостерігали в бінокль на полі. Жодного житлового будинку поруч, бий скільки влізе. Поїхали своїм ходом: так ніхто і не відпрацював по них, хоча ми кожен день передавали координати з чіткістю до метра.

«Рукавичка» нагадує великий кіоск або старезний гараж. У час боїв тут стояла пічка-буржуйка, зберігалося озброєння, зимовий одяг.

Територія, на якій стоїть «Рукавичка» — це в'їзд на давно закинутий цегельний завод. Група тероборонців повністю його не контролювала, але очікували, що, ймовірно, звідти хтось може зайти — у річці Бучі, що поруч, води по коліно.

— Контролювати ту частину — кар'єр, зелену зону — нам допомагали місцеві мешканці, які теж десь роздобули собі зброю, — каже Олександр. — Вони добре знають ці чагарники. Але десь у середині березня приїхало якесь високе начальство та роззброїло їх — багато хлопців з тієї команди мали проблеми з законом. Сказали, що вони соціально небезпечні, зброю забрали. Двоє тих хлопців у другому бою зайшли з тилу — кущами й через річку — до москалів та спалили їм БТР.

За позиціями, які обладнали захисники, розташований житловий район. Найбільше постраждала хрущовка: один із під'їздів зруйнований вщент. Через два місяці після деокупації в будинку живуть люди. Тут